

leriyle de anılır. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Muâviye b. Ebû Süfyan gibi sahâbilerden hadis rivayet etti. Ondan da Eyyûb es-Sahtiyânî, Amr b. Dînâr, Katâde b. Diâme gibi muhaddisler rivayette bulundular. Hocası Abdullah b. Abbas onun bilgisini takdir etmiş, aralarında Câbir varken Basralılar'ın kendine fetva sormalarını anlamsız bulmuştur. Nitekim Câbir Hasan-ı Basrî'nin Basra'da bulunmadığı zamanlarda halka fetva verirdi. Bir hac mevsiminde tavaf sırasında ona rastlayan Abdullah b. Ömer, Basra fakihi olması sebebiyle kendisine nasihatte bulunmuş, Kur'an ve Sünnet'e dayanmayan bir fetva vermemesini söylemiş, aksi halde hem kendini hem de başkalarını helâk edeceğini hatırlatmıştır.

Câbir, Hâricîler'in bir kolu olan İbâziyye fırkasının en önemli simalarından biri sayılır. Bazı İbâzî kaynaklar onu "umdetü'l-İbâziyye", "aslî'l-mezheb" gibi sıfatlarla anmaktadır. Hatta onun takip ettiği uzlaşmacı siyaset sonucu İbâzîler'i diğer Hâricîler'in uğradığı sıkıntılardan kurtardığı ve Ehl-i sünnet'e yaklaştırdığı kabul edilmektedir. Ancak biyografik kaynaklarda müştereken yer verilen bir rivayete göre Câbir İbâzîler'le ilgili bulunmadığını, böyle bir mensubiyetten Allah'a sığındığını söylemiştir. Nitekim tanınmış kumandan Mühelleb b. Ebû Süfre'nin kızı Hind Câbir'in evlerine sık sık geldiğini, kendisine nasihatte bulunduğunu, fakat hiçbir zaman kendisini İbâzîliğe davet etmediğini kesin bir dille ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'i en iyi bilenlerden biri olan Câbir devrin müfessirleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca İbâzî olduğu yolundaki iddialara rağmen güvenilir bir râvi ve zâhid bir kimse olarak kabul edilmekte, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almaktadır. Fakirlere yardım etmenin nâfile hacdan üstün olduğunu belirtmiş ve Kureys kabilesinden olmayanların da halife seçilebileceğini söylemiştir.

Bir gözü görmeyen Câbir sakalını sarıya boyardı. Öldüğü zaman kendisini hanımının yıkamasını vasiyet etmişti, vefat edeceği sırada bir şey arzu edip etmediği sorulduğunda Hasan-ı Basrî'yi görmek istediğini söylemişti. Öldüğü zaman talebesi Katâde, "Bugün Iraklılar'ın en âlimi öldü" demiştir.

93'te (711-12) vefat eden Câbir'in ölüm yılını 103 (721) ve 104 (722) olarak zikredenler de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, VII, 179-182; Buhârî, *eṭ-Târîḫü'l-kebir*, II, 204; *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 494-495; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 85-91; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 481-483; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 67; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 434-436; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 93-95; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, II, 38-39; Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer*, Kahire 1301, s. 70-77; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 101; Sezgin, *GAS*, I, 586; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 123; E. Ruhi Fiğlalı, *İbâdiye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s. 83-88, 95, 137; R. Rubinacci, "Djâbir b. Zayd" *EI*² (İng.), II, 359-360.

İSMAİL L. ÇAKAN

CÂBİYE

(الجابية)

Suriye'de Hz. Ömer'in ziyaretleriyle meşhur olan ordugâh şehri.

Dimaşk'ın 80 km. kadar güneybatısında Havran bölgesindeki Cevlân'da, bugünkü Nevâ'ya çok yakın bir yerde kurulmuş bir şehirdi. Câbiyetülcevlân veya Câhiliye döneminde Gassânîler'in idarî merkezlerinden biri olduğu için Câbiyetülmülûk diye de meşhurdur. Dimaşk'ın güneybatı tarafındaki kapisına bugün de Bâbülcâbiye denilmektedir.

Câbiye, Hz. Ebû Bekir devrinde Suriye'de ilk fethedilen yerler arasında zikredilir. İslâm fetihleriyle birlikte önemi artan Câbiye Dimaşk askerî bölgesinin (cünd) merkezi oldu ve burada bir cami ile minber yapıldı. Emevî Halifesi Süleyman b. Abdülmelik'in (715-717) bu merkezi Halep'in kuzeyindeki Dâbık'a nakletmesine kadar Câbiye bu durumunu muhafaza etmiştir. Vermük Savaşı sırasında Bizanslılar'la burada küçük bir çarpışma olmuş ve savaşta alınan ganimetler burada toplanmıştır.

Muâviye zamanından itibaren Dimaşk'ı bile gölgede bırakan ve İslâm tarihinde Câbiye'ye unutulmaz bir ün kazandıran husus, Hz. Ömer'in halife olarak burayı ziyaret etmesidir. Hz. Ömer hristiyanların Kudüs'ü bizzat halifeye teslim etmek istedikleri için Câbiye'ye geldiği ve oradan Kudüs'e geçtiği ya da Hıms'ı muhasara etmekte olan Ebû Ubeyde'ye yardım etmek için geldiğine dair rivayetler olmakla beraber Hz. Ömer'in fetihlerden sonra ele geçen toprakların durumunu tanzim ve gayri müslim halkın statülerini tayin etmek, başkumandan Ebû Ubeyde ve diğer kumandanlarla istişarelerde bulunmak ve onları teftiş etmek üzere Câbiye'ye gelmiş olduğuna dair olan rivayet daha doğru kabul edilmektedir.

Seyahatin tarihi hakkında 15 ile 18 (636-639) yılları arasında değişen çeşitli rivayetler vardır. Vâkıdî halifenin 16 yılı Safer ayında (Mart 637) Câbiye'ye geldiğini ve orada yirmi gün kalarak ganimetleri taksim ettiğini söyler. Hz. Ömer'in Câbiye'de ashâb-ı kirâmın ileri gelenlerinin ve Suriye'deki bütün emirlerin katılmasıyla yaptığı bu önemli toplantı "yevmü'l-Câbiye", orada okuduğu hutbe de "hutbetü'l-Câbiye" adıyla meşhur olmuştur. Hz. Ömer bu hutbesinde Kur'an'dan bir şey sormak isteyenlere Übey b. Kâ'b'ı, fıkıh için Muâz b. Cebel'i, ferâiz* için de Zeyd b. Sâbit'i tavsiye etmiş, fey* gelirlerini taksim ederken göz önüne alacağı esasları sıralamış, savaşla ele geçen toprakları ganimet gibi dağıtmayacağını beyan etmiş, bu arada müslümanlara bazı nasihatlerde bulunmuş ve gayri müslimlerle münasebetlerinde dikkat edecekleri hususlara işaret etmiştir.

Hz. Ömer'in Medine'de yerine Hz. Ali'yi vekil bırakarak ileri gelen birçok sahâbenin iştirakiyle gerçekleştirdiği bu seyahati ve Câbiye'deki hutbesi İslâm kaynaklarında önemli bir yer işgal eder. Lammens'e göre divan teşkilâtının temeli Câbiye'deki toplantı sırasında atılmıştır (İA, III, 5).

Emevî hilâfesinde iktidarın Süfyanîler'den Mervânîler'e geçişi de Câbiye'de gerçekleşmiştir. Emevîler II. Muâviye'nin ölümünden sonra kime biat edileceği hususunda karar vermek üzere burada toplanmışlar ve 3 Zilkade 64 (22 Haziran 684) tarihinde Mervân b. Hakem'e biat etmişlerdir. Abbâsîler zamanında hemen hiçbir önemi kalmayan Câbiye Dimaşk'a bağlı küçük bir yerleşim merkezi haline geldi.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 18, 26, 38, 51; III, 125; İbn Mâce, "Aḥkâm", 27; Tirmizî, "Fiten", 7, "Sıfatü'l-cenne", 23; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, II, 348, 359; III, 283; V, 25, 41, 226; İbn Zencûye, *el-Emvâl* (nşr. Şâkir Zib Feyyâz), Riyad 1406/1986, I, 195, 271, 385-386, 389, 428, 430; II, 499, 574-575; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîḫ*, I, 463-464; III, 292, 305; Belâzürî, *Fütûḫ (Fayda)*, s. 162, 174, 176, 185, 198, 216; a.mlf., *Ensâb*, Süleymaniye Ktp., Reisü'l-küttâb, nr. 597-598, II, vr. 297^b; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 77; Taberî, *Târîḫ* (de Goeje), I, 2108, 2360, 2401-2412, 2500-2503, 2522-2523; II, 473, 474, 477; Bekrî, *Mu'cem*, I, 355; İbn Asâkir, *Târîḫü Dimaşk*, I, 553-559; a.e., Süleymaniye Ktp., Damed İbrâhim Paşa, nr. 879, VIII, vr. 66^b-68^a; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 91-92, 416-417; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 55-60, 75-79; el-Kâmusü'l-İslâmî, I, 550; Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal*, III, 422, 440; H. Lammens, "Câbiye", *IA*, III, 5-6; a.mlf. — [J. Sourdel-Thomine], "al-Djâbiya", *EI*² (Fr.), II, 369-370.

MUSTAFA FAYDA